

(15) Hilchos Brachos at the Seder

I. כוסות וברכה אחרונה

1. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעד סעיף א
שונה כוס שני ואין מברך עליו לא ברכה ראשונה ולא ברכה אחרונה, שאין מברכין בורא פרי הגפן כי אם על כוס של קידוש ועל כוס של ברכת המזון, ואין מברכין על הגפן כ"א אחר כוס רביעי.
הגה: והמנהג בין אשכנזים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס, אבל ברכה אחרונה אין מברכין רק אחר האחרון לבד, וכן דעת רוב הגאונים.
2. רא"ש מסכת חולין פרק ו סימן ה
ולקמן בפרק כל הבשר (דף קז ב) גבי שמש מברך על כל פרוסה ופרוסה לא משמע שצריך לברך ברכת המזון מדלא קאמר מברך אחר כל פרוסה ופרוסה. אלמא היסח דעת זוקקו לברכה ראשונה אם רוצה לאכול או לשתות לפי שכבר נסתלקה ברכה ראשונה כשהסיח דעתו מלאכול או לשתות. אבל אין היסח הדעת מזקיקו לברך על מה שאכל ושתה קודם שיאכל ושתה פעם אחרת. דמאי נ"מ בזה אם יאכל פעם אחרת ויברך ברכת המזון על שתי סעודות. דלא מצינו שיש חשש הפסק בין מעשה לברכה אחרונה רק בין הברכה ראשונה למעשה חשו להפסק. כגון בין נטילת ידים וברכת המוציא לאכילה. אבל אחר אכילה כל זמן שאין רעב מאתה אכילה מצי לברך
3. משנה ברורה סימן תעד
(ג) כ"א אחר כוס רביעי - ואף על גב שברכת המזון הוא גמר וסילוק וחשיב כהפסק גמור לענין ברכה ראשונה של כוס ג' מ"מ לענין ברכה אחרונה לא מפסיד מידי שאין היסח הדעת מחייב לברך תיכף ברכה אחרונה ויכול להמתין עד שישתה כל הכוסות ואז יפטר בברכה אחרונה את כל הדי' כוסות ביחד:

3. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קפד סעיף ה
עד אימתי יכול לברך, עד שיתעכל המזון שבמעיו; וכמה שיעורו, כל זמן שאינו רעב מחמת אותה אכילה, ומשעה שהתחיל להיות רעב, אף על פי שלא נתעכל עדיין לגמרי, כנתעכל לגמרי דיינין ליה; וכן נמי לענין אכילת פירות ושתיית יין, אם אינו רעב ולא צמא ותאב לאותם פירות, יברך, אם אינו יודע לשער אם נתעכלו.

4. לבוש אורח חיים סימן קפד
אבל אם כבר נתעכלה האכילה הראשונה בתוך מעיו, מעוות לא יוכל לתקן הוא ואין מועיל לו הברכה דעל השובע הוא מברך, דכתיב ואכלת ושבעת וברכת, ולא כשנתעכלה האכילה שכבר חזר ונתרעב, ומיד כשהתחיל להיות רעב אף על פי שלא נתעכל עדיין לגמרי כרעב דיינין ליה.

5. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קפד סעיף ה
בד"א שאחר שגמר אכילתו הראשונה הסיח דעתו מלאכול עוד אבל אם היה הכל במשך סעודה אחת כגון מה שרגילין בסעודות גדולות שיושבין כמה וכמה שעות ולפעמים יש שיעור עיכול מאכילת פת שאכלו בתחלה אעפ"כ יוכלו לברך לבסוף ברכת המזון כיון דבתוך משך הזה אוכלין פרפראות וכיסנין ושותין הכל סעודה אחת היא וכלא נתעכל מזון הראשון דמי:

6. וזאת ברכה עמ' 50
7. שבות יצחק פסח פרק ח עמ' פז
ישמעתי מהגרי"ש אלישיב שליט"א דאם רואה שעד שיגיע לכוס שני יעבור שיעור עיכול משתיית הכוס הראשון יברך אחריו כדי שלא יפסיד הברכה כמ"ש המהרי"ח או"י, מיהו אפשר לצרף דשיעור העיכול הוא מאכילת הכרפס, אך אם רואה שיעבור קרוב לשעה מאכילת הכרפס יש לחוש דבשיעור זה כבר מתעכל גם הכרפס ולכן יש לברך ברכה אחרונה על כוס ראשון קודם שיעבור שיעור זה. נשיעור זה דקרוב לשעה יתבאר להלן את ב' דהוא עפ"י מש"כ האליה זוטא בסי' ד' בשם העדי זהב דשיעור עיכול לאכילה מועטת הוא פחות משעה, ואף דהמשנ"ב ס"ל דיכול לברך עד ע"ב דקות, מ"מ בפחות מכוית או בשתיית יין וכ"ש מים י"ל דשיעור העיכול קטן טפין.

8. **אכילה מועטת**: האמור לעיל הוא במקרה שאכל אכילה עד כדי שביעה, אך האוכל אכילה מועטת - כגון שאכל פרי בין שתי סעודות לתענוג, או כגון שאכל פת ומפאת חוסר זמן או בהיותו בדיאטה וכדומה, לא שבע ממנה ונשאר רעב אחר אכילתו - יראה לברך ברכה אחרונה מיד, כיון שבמקרה זה לא ברור מהו שיעור עיכול (גרי"ק פד"נ סי' תמ"ג, פ"ג פ"ד מ"ד). אך עד חצי שעה יכול לסמוך ולברך ברכה אחרונה. ואם שחה יותר מחצי שעה, ראוי לכתחילה לאכול עוד כוית לפני שיברך ברכה אחרונה, כי יש דעות במוסקים שבאכילה מועטת אין לקבוע 72 דקות לשיעור עיכול. ובדיעבד יכול לברך ברכה אחרונה עד שבעים ושתיים דקות לאחר האכילה, גם אם אכל אכילה מועטת (גרי"ק פד"נ סי' תמ"ג פ"ג פ"ד מ"ד). וכן הולך בספר וכן ביטא בס' תפוזי' הרי"ק, עמ' ת"ז שם לסי' י"ב לברך ברכה אחרונה. ונראה שהל"ב מ"ד חזרה לו להל' עמ' ת"ז י"ג לברך ולברך עד שעה. כן הספד בסי' ט"ז ע"ב להל' - הנהיר ל'.

8. אשל אברהם (בוטשאטש) סימן תעד (R. Avraham Wahrman, 18th Century Poland)
ברכה אחרונה. המתרגמן ההגדה ויש בודאי שיעור עיכול דכוס ראשונה קודם סיום ההגדה, ורובא דרובא ששיעור עיכול תמיד גם בלי תירגום ההגדה, כי אם מיעוטא דמיעוטא דבריות שיש להם כוסות מופלגין בגידול ויינם חזק הרבה, ואומרים בחפזון עצום. נראה שאין על זה שום חשש לכולי עלמא, גם אם ברכה אחרונה דייקן היא בדאורייתא, מכל מקום הרי מהתורה הק' בעינן ושבעת כדי שביעה, וגם מדרבנן דבכזית וברביעית, מכל מקום נראה שאין זה כי אם כשעושה לעצמו רצון של הסתפקות ואין בדעתו לשתות עוד בדרך קבע, מה שאין כן בארבע כוסות דפסח, דאין

גם אחד מעם בני ישראל שיהיה לו היסח הדעת מלשתות עוד אחר כוס ראשונה, וידוע לכל שאין גדר שביעה והסתפקות גם ברצון בשום צד, בזה לא תיקנו גם חז"ל לברך ברכה אחרונה כלל עד כלותו לשתות. ומכל מקום לגבי ברכה ראשונה שאנו נוהגים לברך על כל כוס, אין מועיל לזה מה שידוע שישתה ארבע כוסות, כיון שיש היסח הדעת מהשתיה דהיינו שבעת ההגדה אין בלבו שישתה אחר כך ודאי, ואינו עולה אז על לבו, על ידי זה יש הפרד גמור בין הכוסות וראוי כל אחד ואחד לקבוע לו ברכה בפני עצמו, מה שאין כן לגבי ברכה אחרונה כיון שלא היה בו גדר שביעה והסתפקות וקביעות הדעת שלא ישתה עוד, לא חל עליו חיוב ברכה אחרונה.

9. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות בציעת הפת, סעודה, וברכת המזון סימן קצ סעיף ב
(ח) אחר ששתה וכו' - ואם דעתו לשתות עוד לא יברך אחריו אלא לבסוף אחר גמר שתייתו ודוקא כשדעתו לשתות מיד דאל"ה יש לחוש שמא יתעכל דעיכול של שתיה איננו שיעור גדול כ"כ עיין לעיל סימן קפ"ד ס"ה מ"א ועיין בבה"ל:

10. ביאור הלכה סימן קצ

אכן לבי מגמגם בזה דנהי דאם שהה הרבה לא נתבטלה ברכה ראשונה כיון שלא הסיח עכ"פ דעתו מ"מ מאן יאמר לן דרשאי לעשות כן דהרי עכ"פ מפסיד ברכה אחרונה של אכילה ושתיה זו ומה שיברך לבסוף לאחר אכילה ושתיה שניה לא מהני כלל לזה כיון שכבר נתעכל והוי כמי שאינו ומה גם שמצוי כמה פעמים שבהמשך איזה זמן נשתנה רצונו או מטריד מאיזה דבר ואינו אוכל ושותה עוד וא"כ בודאי מפסיד ברכתו לגמרי:

11. שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן יח

ברם צריכים עדיין לבאר למה אין מברכין ברכה אחרונה על כוס ראשון של קידוש וכן על הכרפס לאלה שנוהגים לאכול כזית, אף על גב שיוודעים מראש, כי ישראל קדושים הם ומחבבין את המצוות ונוהגים להאריך באמירת ההגדה יותר משעה וחומש שהוא שיעור עיכול של סעודה גדולה, וכ"ש של רביעית יין וכזית כרפס. והי' נלענ"ד לחדש דאין שום איסור לשהות באמצע הסעודה כדי שיעור עיכול, דכיון שאוכל עכ"פ בסוף הסעודה כזית אמרינן דהברה"מ שמברך על הכזית האחרון עולה גם על כל מה שאכל קודם, ולא אמרו דאין מברכין לאחר שיעור עיכול אלא כששכח ולא בירך ולא היה כלל בדעתו לאכול עוד, משא"כ בנד"ד כיון שהשלחן ערוך לפניו וידוע שיצטרך עדיין לאכול ולשתות לכן אינו מתחייב כלל בברכה אחרונה, ואם בירך חוץ ממה שגורם בכך ברכה שאינה צריכה גם מראה בכך כאילו הקידוש לא הי' כלל במקום סעודה אולם במג"א סי' ק"צ סק"ג מבואר דאסור לשהות באמצע ודלא כדברינו, וגם עיין שם במשנ"ב סק"ח ובבאה"ל שמפורש כתב דאף אם דעתו לשתות מ"מ צריך לברך משום דאל"כ מפסיד ברכה אחרונה של שתיה ראשונה, ומה שיברך לבסוף לא מהני כלל לזה, כיון שכבר נתעכל והוי כמי שאינו,

אך אעפ"כ נראה דבנד"ד, כיון דמה ששוהה היינו ע"י זה שהוא עסוק בדבר שמחויב בו והוי נמי צורך הסעודה אין זה חשיב הפסק אף על פי שעובר שיעור עיכול, והברה"מ"ז שבסוף שפיר עולה גם על כוס ראשון והכרפס, וכמו"ש, שאי אפשר לחייב אותו תיכף בברכה אחרונה, דא"כ היה נראה כמסיח דעתו מן הסעודה, וכמי שעושה קידוש שלא במקום סעודה, כיון שאין עושין כן בכל שבת ויו"ט.

II. כרפס וברכה אחרונה

12. תלמוד בבלי מסכת פסחים דף קיד עמוד ב

פשיטא היכא דאיכא שאר ירקות מברך אשאר ירקות בורא פרי האדמה ואכיל והדר מברך על אכילת מרור ואכיל

13. רשב"ם מסכת פסחים דף קיד עמוד ב

פשיטא היכא דאיכא שאר ירקות מברך. מעיקרא בטיבול ראשון אשאר ירקות בורא פרי האדמה דאסור ליהנו' מן העולם הזה בלא ברכה דכיון שיש לו שאר ירקות הכי שפיר טפי שיברך בפה"א תחלה דהיינו ברכה הראויה להן ויפטור את המרור מברכת פרי האדמה ואחר כך יברך על החזרת על אכילת מרור:

14. תוספות מסכת פסחים דף קטו עמוד א

והדר אכיל חסא בלא ברכה - ונראה דאין צריך לברך בפה"א אף על גב דהגדה הוי הפסק כדפרישית לעיל ולא מיפטר בברכה של טיבול ראשון מ"מ ברכת המוציא פוטר את הלה דבריהם הבאים בתוך הסעודה מחמת הסעודה שהרי ירקות גוררין הלב וקרי ליה נמי למרור פרפרת הפת וכן אמר בכיצד מברכין (ברכות ד' מב). בירך על הפת פטר את הפרפרת פרפר' היינו דברים הממשיכים האכילה כגון דגים קטנים ותמרים וירקות והיו רגילים לאוכלם בתוך הסעודה בין מאכל למאכל ולכך פטר את הפרפרת לפי שבא לצורך שעל ידי כך אוכל יותר

15. טור אורח חיים הלכות פסח סימן תעג

ולר"י מברך אחר הטיבול בנ"ר ולרשב"ם א"צ לברך אחריו ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל:

16. בית יוסף אורח חיים סימן תעג

ומה שכתב ולר"י מברך אחר הטיבול ולרשב"ם אין צריך לברך. היינו מדנחלקו בטעם למה אינו מברך בורא פרי האדמה כשאוכל מרור וכמו שכתב רבינו בסימן תע"ה דלר"י (קטו. תוד"ה והדר) שנפטר בברכת המוציא אם כן אחר טיבול ראשון צריך לברך אם אכל כזית ולרשב"ם (קיד: ד"ה פשיטא) שסובר שהוא נפטר בברכת בורא פרי האדמה שבירך בטיבול ראשון א"כ אין לברך אחר טיבול ראשון דא"כ יצטרך לחזור ולברך בורא פרי האדמה בטיבול שני

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעג סעיף ו

נוטל ידיו לצורך טבול ראשון ולא יברך על הנטילה, ויקח מהכרפס **פחות מכזית ומטבלו בחומץ ומברך בורא פרי האדמה ואוכל**, ואינו מברך אחריו.

18. משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תעג סעיף ו

(נו) ואינו מברך אחריו - **אפילו אם אכל כזית לפי שבכרה ראשונה קאי גם על המרור וכנ"ל וע"כ ברכת המזון שפוטר את המרור שאוכל בתוך הסעודה קאי גם על הכרפס שאכל מקודם ועיין בביאור הלכה מש"כ בשם הגר"א בזה:**

19. ב"ח אורח חיים סימן תעג

ולענין הלכה נראה בעיני שבעל נפש הרוצה לצאת ידי חובת כל הגאונים יאכל בטיבול [ראשון] כזית שלם כדברי הרמב"ם ודעימיה ויהא דעתו **בשעת ברכת בורא פרי האדמה שלא לפטור המרור בכרחה זו וממילא חייב לברך אחר טיבול ראשון בורא נפשות לדברי הכל ואח"כ כשיברך המוציא יכוין נמי שלא להוציא המרור בברכת המוציא ויחזור ויברך על המרור בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ויחזור ויברך אחריו בורא נפשות דאז יוצא ידי חובתו לדעת כל הגאונים ואין כאן משום ברכה שאינה צריכה מאחר שאינו עושה כן אלא לאפוקי נפשיה מפלוגתא**

20. רמב"ם הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ב

מתחיל ומברך בורא פרי האדמה ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל כזית הוא וכל המסובין עמו כל אחד ואחד אין אוכל פחות מכזית

21. הגהות מיימוניות הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ב

[ד] כזית זה אינו יודע מה טיבו בשלמא מרור דאכילה כתיב ביה ואין אכילה פחות מכזית אלא טיבול זה הראשון אינו אלא להתמיה התינוקות שישאלו כדאיתא פרק ע"פ ובכל דהו סגי שהרי ברכה כזאת אינה צריכה שיעור ויכול לברך בורא פרי האדמה אכל שהו רק שלא יברך ברכה אחרונה אם לא יהיה כזית כמבואר בהלכות ברכות וסבורני שטעות סופר הוא שכתבו בכאן אחר ומטבל בחרוסת מה שהיה ראוי להיות כתוב לקמן אחר ומטבל בחרוסת דגבי מרור